

På egna ben

En motivanalytisk studie av Svenska handikappidrottsförbundets bildande

Joakim Fellers

Historiska institutionen, Stockholms universitet

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org/articles/fellers/fellers100512.html
(ISSN 1652-7224), 2010-05-12

Copyright © Joakim Fellers 2010. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

I Sverige har var femte person någon typ av funktionshinder som på något sätt påverkar den dagliga livsföringen. Det finns väl anledning att tro att förhållandet är likartat i övriga nordiska länder. Det finns naturligtvis många situationer då människor med funktionshinder inte fullt ut kan ta del av de möjligheter som erbjuds, och ibland inte ens av grundläggande mänskliga rättigheter. Att individer med funktionshinder, som var för sig är sårbara och har svårt att ställa krav på en samhällelig nivå, skulle organisera sig var ju snarast en historisk nödvändighet, och att den processen skulle komma att inledas i en tid då flera andra sociala rörelser, arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen, och så vidare, formerades och började agera som kollektiv, var naturligt. Först på plan var Stockholms Dövas förening, som bildades 1868. Tjugo år senare bildades de blindas förening, och flera följde i deras spår, på såväl nationell som lokal nivå. År 1923 bildades det första föreningen med anknytning till vanförestalterna, De Vanföras Väl i Göteborg. Fler lokala föreningar följde, och 1926 kunde en intresseförening på riksnivå konstitueras. Efter sammanslagningar och namnbyten formerades Handikapporganisationernas Centralkommitté, som idag heter Handikappförbundens samarbetsorgan, HSO, men vill kallas Handikappförbunden.

För närvarande ingår 43 medlemsförbund i Handikappförbunden, däribland till exempel DHR, Förbundet för ett samhälle utan rörelsehinder, men inte Svenska Handikappidrottsförbundet, SHIF, som istället är anslutet till Riksidrottsförbundet. Handikapprörelsens kamp genom åren för funktionshindrades intressen och rättigheter har också kommit att inbegripa idrottsfältet, den så kallade handikappidrotten. Sportens unika fenomenologi innebär att alla kan vara med, på sina egna villkor, och därtill att alla är välkomna att vara med – så länge ingen aktivt eller oavsiktligt sätter käppar i hjulet. Men hur skulle handikappidrotten organiseras? Det fanns flera parter som gärna ville ta hand om handikappidrotten: Riksidrottsförbundet, Svenska Korporationsidrottsförbundet och De Handikappades Rikförbund. Vi vet idag hur det gick, men hur gick det till? Joakim Fellers kandidatuppsats i historia studerade vad som hände under 1950- och 60-talen när handikappidrotten skulle organiseras, och en förkortad version av hans intressanta motivanalytiska historieskrivning presenteras här i artikelform.

Inledning

Den svenska idrottsrörelsen har expanderat kraftigt sedan andra världskrigets slut, antalet medlemmar inom *Riksidrottsförbundet (RF)* ökade under åren 1945 - 1965 från ca en halv miljon till 1,7 miljoner. Skälen till detta var flera: Sverige befann sig i en ekonomisk högkonjunktur. Ett antal socialpolitiska reformer genomfördes under perioden, exempelvis höjd folkpension, barnbidrag samt allmän sjukförsäkring. De ekonomiska klyftorna minskade. Människor fick mer fritid, bland annat genom lagstiftning om kortare arbetsveckor samt utökad semester. Under denna period förändrades också synen på idrotten som aktivitet, både bland politiker och bland folket i stort. Idrotten gick från att vara en aktivitet främst inriktad på tävling för unga män, till att bli en aktivitet riktad till alla människor. Därmed blev idrotten en samhällselig faktor att räkna med.¹

Men var idrotten verkligen tillgänglig för alla? Den tämligen heterogena befolkningsgrupp som bestod av människor med olika typer av funktionshinder hade, trots den nya synen på idrott som en källa till hälsa och allmänt välmående, ännu inte en definierad plats inom den svenska idrottsrörelsen. Det fanns således ett behov av att utreda utbud och efterfrågan i fråga om idrottslig verksamhet för personer med funktionshinder, varför en särskild kommitté med uppgift att utreda idrottens betydelse och värde för de funktionshindrade tillsattes under 1954.² Kommitténs arbete resulterade i ett antal rekommendationer att ta ställning till. Bland annat gällde det vilken organisation som skulle stå som huvudman för handikappidrotten, ett åliggande som 1962 tillföll *De vanföras riksförbund*.³

Utvecklingen inom den svenska idrottsrörelsen gick snabbt. Allt fler människor från alla åldersgrupper motionerade, och idrottslig verksamhet sågs som en samhällsnyttig fritidssysselsättning. Det ökande intresset ledde till förhöjd efterfrågan på exempelvis idrottsanläggningar och ökade anslag från statsmakterna. Staten tillsatte under 1950- och 1960-talen flera idrottsutredningar för att utreda den växande idrottsrörelsens behov.⁴

Det rådande samhällsklimatet, med en ökad debatt om de funktionshindrades situation, gjorde att den idrottspolitiska agendan förändrades till handikappidrottens fördel. Under 1960-talet hade även begreppet "handikappad" börjat slå igenom i samhällsdebatten. Ett antal handikapporganisationer började bli etablerade i samhället. Man kan tala om 1960-talet som det årtionde då de funktionshindrades situation på allvar uppmärksammades.⁵

Allt sedan de första trevande försöken att organisera idrottsutövning för funktionshindrade gjordes vid mitten av 1950-talet har handikappidrotten varit starkt påverkad av initiativ från såväl idrottsrörelsen som olika handikapporganisationer. Den svenska idrottsrörelsens historia är mycket väl kartlagd på det övergripande planet men det saknas nästan helt

1 Norberg, Johan R. *Idrottens väg till folkhemmet. Studier i statlig idrottspolitik 1913-1970* (Stockholm, 2004), s. 186-187; SOU 1969:29, *Idrott åt alla. Betänkande avgivet av idrottsutredningen* (Stockholm, 1969), s. 33-36.

2 Promemoria angående Idrott för handikappade och åldringar, s. 2, 31/10 1956, SHIF:s arkiv F1 (RA).

3 SOU 1969:29, s. 98; Se även skrivelser till och från departementet (Kungl. Maj:t). Sveriges Riksidrottsförbunds arkiv, EII8 (RA); Meddelande till DVR:s lokalavdelningar, distrikt m.fl. 10/9 1962, SHIF:s arkiv F1, (RA). Efter 1965 kallat DHR, De handikappades Riksförbund. För att undvika förväxlingar använder sig undersökningen fortsättningsvis av den senare förkortningen, DHR.

4 Norberg, s. 319-321.

5 Söder, Mårten, "Inledning" i *Forskning om funktionshinder: Problem – utmaningar – möjligheter*, Mårten Söder (red), (Lund, 2005), s 13; SOU 1969:29, s. 33-41, 97-103.

idrottshistorisk forskning som behandlar handikappidrott. Idrotten har dessutom på det hela taget negligerats inom handikappforskningen.⁶

Historikern Staffan Förhammar avhandlar i *Funktionshinder i ett historiskt perspektiv* den semantiska diskussionen om begreppen handikapp och funktionshinder. Under 1950- och kanske främst 1960-talen förändrades samhällets syn på de funktionshindrades situation och de olika handikapporganisationerna etablerades allt mer i samhället. Förhammar tar upp handikapp ur ett historiskt perspektiv, vilket ger ett bra underlag för hur begreppet användes under tidramen för denna undersökning. Handikapp introducerades i Sverige under 1960-talet, och blev då ett allmänt socialt begrepp, bland annat inom forskningen.⁷ I mitten på 1960-talet hade begreppet handikappad börjat slå igenom på bred front, vilket kan exemplifieras dels med det namnbyte som De Vanföras Riksförbund genomförde 1965, då namnet De Handikappades Riksförbund lanserades, och dels med att De Handikappades Centralkommitté (HCK) bildades 1962.⁸

Resultatet av att man definierade handikappbegreppet var att begreppet inte längre sågs som något som särskilt utmärkte en person utan i stället kopplades till omgivningen och dess betydelse för individens möjligheter att fungera normalt. Man använde därefter handikapp som ett prefix, och talade således om exempelvis ”handikapprörelsen”, ”handikapporganisationer” och även det i denna undersökning upprepade ”handikappidrotten”. Sociologen Lars Grönvik har gjort en distinktion mellan begreppen funktionshinder och handikapp. Han menar bland annat att man kan definiera dessa på olika sätt, men att det centrala är att man skiljer på dem. Funktionshinder är inte en egenskap hos individen, istället är det miljön som kan vara funktionshindrande.⁹ I texten benämns vidare personer med olika former av nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga som funktionshindrade, vilket kan ses som både en medicinsk och social benämning på de grupper som återfinns i undersökningen. Jag kommer även att göra en distinktion mellan handikappidrott och friskidrott.

I *Idrottens väg till folkhemmet* ger historikern Johan Norberg en beskrivning av statens förhållande till idrottsrörelsen, och går igenom de olika statliga idrottsutredningarna och dess inflytande på idrottsrörelsen, idrottsrörelsens framväxt och inte minst den statliga attitydförändringen gentemot idrotten. Norberg problematiserar även idrottsrörelsens beroendeförhållande gentemot staten, och menar att en grad av inflytande i form av en viss statlig kontroll och styrning medföljer det ekonomiska stödet till idrotten. ”[R]elationen mellan idrottsrörelsen och staten innehåller komplicerade maktdimensioner och att det omfattande offentliga stödet utgör ett hot mot den frivilliga rörelsens oberoende.”¹⁰

Historikern Paul Sjöblom har studerat relationerna mellan idrottsrörelsen och det lokala samhället i *Den institutionaliserade tävlingsidrotten. Kommuner, idrott och politik i Sverige under 1900-talet*. Sjöblom ger ytterligare ett perspektiv på förhållandet mellan staten och idrottsrörelsen.¹¹ Han för en diskussion om maktförhållanden inom idrottsrörelsen.

6 Bolling, *OS för ”andra”?*, Opaginerad.

7 Förhammar, Staffan, *Introduktion* i Staffan Förhammar & Marie C. Nelson (red.), *Funktionshinder i ett historiskt perspektiv* (Lund, 2004), s. 14.

8 Ibid, s. 14.

9 Grönvik, Lars, *Funktionshinder – ett mångtydigt begrepp i Forskning om funktionshinder. Problem – utmaningar – möjligheter*; Mårten Söder (red), (Lund 2005), s. 37.

10 Norberg, s. 22.

11 Sjöblom, Paul, *Den institutionaliserade tävlingsidrotten: Kommuner, idrott och politik i Sverige under 1900-talet* (Stockholm 2006).

Bland annat tar han upp förhållandet mellan aktör och struktur, huruvida de förstnämnda alltid är fullt medvetna om de mål och syften de har, samt hur dessa ska realiseras.¹² Sjöblom diskuterar maktförhållandena inom svensk idrottsrörelse, bland annat vilka faktorer som påverkade de aktuella beslutsprocesserna, såväl på strukturer i form av t ex juridiska, ekonomiska och politiska faktorer, som på aktörer i form av olika föreningsorgan, enskilda personer eller politiker.

Som exempel visar Sjöblom på att det under 1960-talet sker en politisering av de idrottsliga organen, inte minst på lokal nivå. Detta menar han är i linje med den rådande trenden inom den svenska idrottsrörelsen. Inom denna sektor blev under perioden samarbetet mellan stat, kommun och idrottsrörelse allt tätare. Idrottsrörelsens folk ersattes med partifolk, och idrotten höjdes upp som den främsta fritidsaktiviteten för alla människor, vilket gav RF en helt ny status i samhället i form av samhällelig maktfaktor.¹³

Historikern Hans Bolling ger i *Sin egen hälsas smed. Idéer och organisationer inom svensk motionsidrott 1945-1981* en inblick i den svenska idrottsrörelsen och hur olika aktörer inom denna har förhållit sig till varandra.¹⁴ Bolling tar bland annat upp försäkringsbolaget Folksam:s roll i att stödja den svenska motionsidrotten, ett stöd som innebar att bolagets samarbete med Svenska korporationidrottsförbundet blev mycket nära.¹⁵ Bolling menar vidare att Folksam:s engagemang inom den svenska idrottsrörelsen kunde motiveras med såväl ekonomiska som humanetiska argument, och "[b]olaget var en ledande aktör när det gällde att sätta olika kampanjer för att förbättra och måna om folkhälsan."¹⁶ Initiativet till den första utredningen om handikappidrott kom från de två idrottsorganisationerna RF och Korpen, samt därtill försäkringsbolaget Folksam.¹⁷

Bolling ger vidare en bild av det historiskt sett komplicerade förhållandet mellan RF och Korpen. Korpen ifrågasatte RF:s monopolställning inom svensk idrott, och kritiserade det faktum att RF undvek att ta en offentlig diskussion om idrottens mening och samhällsroll. Dessutom kritiserades att RF även tog emot anslag från staten som man sedan hade mandat att fördela till övriga idrottsorganisationer.¹⁸

En annan tvistefråga gällde motionsidrottens organisation. Bolling menar att RF "till en början förhöll sig förvånansvärt passiva inför motionsidrotten", och att det först var efter att Korpen startat sin verksamhet som motionsidrott blev intressant som koncept inom RF.¹⁹ Från Korpens sida menade man att det snarare saknades en ordentlig aktör inom motionsidrotten, varför man var berättigade till mer pengar. Istället för att tillgodose denna önskan, försökte RF att införliva Korpen i sin organisation i syfte att utöka makten över svensk idrott, men med negativt resultat.²⁰ RF började då arrangera egna satsningar på motionsidrott, då man ansåg att *all* idrott rymdes inom organisationen.²¹

12 Sjöblom, s. 54.

13 Ibid, s. 237-239.

14 Bolling, Hans, *Sin egen hälsas smed. Idéer, initiativ och organisationer inom svensk motionsidrott 1945-1981* (Stockholm 2005).

15 Ibid, s. 149-150. Först efter 1965 blev Korpen det officiella namnet på organisationen. Uppsatsen kommer dock för enkelhetens skull att använda sig av den kortare benämningen.

16 Bolling, *Sin egen hälsas smed*, s. 150.

17 Promemoria angående Idrott för handikappade och åldringar, 31/10 1956, SHIF:s arkiv F1 (RA), s. 1-3.

18 Bolling, *Sin egen hälsas smed*, s. 31, 139.

19 Ibid, s. 243.

20 Ibid, s. 138.

21 Ibid, s. 242-245.

I *Begreppet idrott hos människor inom idrotten* diskuterar idrottsforskaren Hans Brunnberg de problem som rekommendationerna i Idrott åt alla skapade beträffande RF:s förhållande till den övriga idrottsrörelsen.²² Brunnberg menar bland annat att Korpen reagerade kraftigt mot idrottsutredningens rekommendationer. Man oroade sig för att RF:s makt inom svensk idrott skulle bli allt för stor. Utredningen rekommenderade att Korpen skulle bli en del av RF, vilket ledde till ytterligare sprickor mellan de båda organisationerna. Staten definierade RF som den viktigaste idrottsorganisationen. Detta försvagade även Korpens ställning som fristående idrottsorganisation.²³

Alf Nygren ger i boken *Handikappidrott* en inblick i handikappidrottens praktiska verksamhet i form av idrottslig verksamhet samt en genomgång av dess organisation, både före och efter bildandet av SHIF.²⁴ I sin roll som inledningsvis konsulent för den rådgivande kommittén för handikappidrottsfrågor, och senare anställd av såväl DHR som SHIF, ger Nygren ett perspektiv inifrån handikappidrottsrörelsen. Nygren ger vidare en bild av den medicinska aspekten av handikappidrotten. Han sätter även in SHIF:s bildande i en internationell kontext. Bland annat hänvisar han till de idrottsliga rehabiliteringsinsatser som gjordes för krigsinvalidier i Storbritannien, Tyskland och andra krigshärjade länder efter andra världskriget.²⁵

Artikeln syftar till att klarlägga vilka medvetna överväganden olika aktörer gör inför ett beslut. Med hjälp av förhandsdefinierade motiv kommer jag utifrån två nyckeldebatter att strukturera de motiv de olika aktörerna hade för att engagera sig i handikappidrotten.

Undersökningen av dessa debatter syftar till att ge en förklaring till varför aktörerna agerade som de gjorde i dels Idrottsutredningen för handikappade och åldringar, dels vid bildandet av SHIF.

De motivgrupper som de olika aktörernas uttalanden hänförs till är:

- Ekonomiska motiv.
- Inkluderande motiv.
- Medicinska motiv.
- Administrativa motiv.

Från filantropi till konflikt

I takt med att levnadsstandarden ökade under 1950-talet blev fritidspolitiken, där idrotten hade en central plats, ett alltmer prioriterat område. Från statligt håll lyftes idrotten fram som en samhällsnyttig form av sysselsättning. Denna hållning innebar att större resurser gjordes tillgängliga för idrottsrörelsen.²⁶

Under första halvan av 1950-talet inleddes en diskussion om hur man inom den svenska idrottsrörelsen skulle bidra aktivt till att bereda möjligheten till en mer utvecklad idrottslig

22 1969:29: *betänkande* (Stockholm 1969). Presenteras närmare under källor och avgränsningar.

23 Brunnberg, Hans, *Begreppet idrott hos människor inom idrotten: slutrapport inom projektet Idrottsrörelsen som uppfostringsmiljö* (Stockholm 1976), s. 45-67.

24 Nygren, Alf *Handikappidrott* (Stockholm 1971).

25 Nygren, s. 9.

26 Sjöblom, s. 236-238.

verksamhet för funktionshindrade. Diskussionen initierades främst av RF, Korpen samt försäkringsbolaget Folksam.²⁷ Det gällde att dels sprida kunskap om, och skapa ökade möjligheter för, utövandet av handikappidrott, dels att fundera på hur handikappidrotten skulle organisera sig. Ovan nämnda aktörer beslutade att bilda en utredningskommitté för att diskutera dessa frågor, och alla tre fick en representant i denna kommitté: Per Strömbäck från RF, Hans Karlsson från Korpen samt Allan Adolfsson från Folksam.²⁸

Kommittén fick namnet *Idrott för handikappade* (KIH), och var inledningsvis primärt inriktad på fysiska handikapp, men efterhand lades även olika former av psykiska handikapp samt idrott för ålderspensionärer till utredningens undersökningsområde, varför den nu riksomfattande kommittén ändrade sitt namn till *Idrott för handikappade och åldringar*.²⁹

Parallellt med denna kommittés arbete inleddes 1955 på uppdrag av regeringen en idrotts- och friluftsutredning, inriktad på ”en allmän översyn och prövning av statsanslagens användning i syfte att finna de lämpligaste formerna för ett fortsatt statligt stöd åt idrotten”.³⁰ Det primära målet med denna utredning var att utöka det statliga anslaget för instruktörs- och kursverksamhet inom både RF och Korpen, idrottsanläggningar samt friluftsidrottande.³¹ Noterbart är att handikappidrotten inte tas upp som en verksamhet där det krävs punktinsatser samt ökade statliga anslag, och att den allt ökande folkliga motionens föreningsliv sätts i centrum.

Att handikappidrotten var åsidosatt inom det idrottspolitiska fältet visar det faktum att *Idrott för handikappade och åldringar* växte fram på initiativ av idrottsorganisationerna, till skillnad från den statligt tillsatta idrottsutredning som påbörjades 1955. Denna utredning kan inte sägas ha tagit direkt hänsyn till idrott för funktionshindrade överhuvudtaget.

Kommittén var inspirerad av den filantropiska, idrottsliga verksamhet för funktionshindrade som bedrevs i bland annat Tyskland och Storbritannien, där idrott för framförallt krigsinvalidier kommit förhållandevis långt i utvecklingen. I dessa länder var handikappidrotten främst ett medel i rehabiliteringen.³² Kommittén formulerade sina arbetsuppgifter på följande vis:

- Att med utgångspunkt i friskidrotten undersöka idrottens påverkan rörande hälsa och allmänt välbefinnande.
- Att lämna förslag om vilka idrottsgrenar som kunde ses som lämpliga för handikappidrottare.
- Att utreda och avge förslag om hur handikappidrotten skulle organiseras och bedrivas.³³

Inledningsvis riktade KIH in sig på att undersöka vilken form av idrottslig verksamhet som kunde bedrivas bland de grupper vilka kommittén definierade som funktionshindrade. Dessutom avsåg man att undersöka vilken organisationsform som var att föredra. Man konstaterade dock i sin rapport att den grupp vilken man hade som uppdrag att utreda var

27 Promemoria angående Idrott för handikappade och åldringar, 31/10 1956, SHIF:s arkiv F1 (RA), s. 1.

28 Ibid., s. 1-2.

29 Promemoria angående Idrott för handikappade och åldringar, 31/10 1956, SHIF:s arkiv F1 (RA), s. 1.

30 SOU 1969:29, s. 33-36; Norberg, *Idrottens väg till folkhemmet*, s. 24.

31 SOU 1969:29., s. 26f.

32 Bolling, Hans, ”OS för ”andra”? Paralympics – de parallella spelen”, *Idrott, historia och samhälle* (Stockholm 2008).

33 Promemoria angående Idrott för handikappade och åldringar, 31/10 1956, SHIF:s arkiv F1 (RA), s. 1.

allt annat än homogen. Man kunde bara uppskatta hur många personer med olika former av funktionshinder som fanns i Sverige, vilken typ av funktionshinder dessa hade, samt huruvida idrott var att rekommendera för vissa grupper av funktionshindrade.³⁴

Både RF:s och Korpens riksstämmor uttalade dock sitt stöd för handikappidrotten och sade sig vilja stödja den.³⁵ De förordade dessutom att handikappidrotten, från och med budgetåret 1957/1958, skulle få ökade anslag från fonden för idrottens främjande för att dels kunna anställa en konsulent, dels kunna expandera den försöksverksamhet man inlett.

Kommittén redovisade vidare specifikt vad dess resurser använts till. Därmed visade man även indirekt på vilka organisatoriska brister handikappidrotten hade. Alf Nygren hade anställts som konsulent 1957. Nygren reste runt i Sverige och informerade lokala politiker och olika handikapporganisationer om kommitténs arbete, och om handikappidrottens funktioner. Detta medförde omkostnader för kommittén i form av bland annat arvoden och resekostnader. Det handlade om utgifter för ledarkurser inom handikappidrott, materialinköp samt administrationskostnader såsom stimulansbidrag till lokala handikappidrottsprojekt. Förutom ovan nämnda anslag, fick man även ekonomiskt stöd av Folksam, Korpen samt även ett anslag från Svenska fotbollförbundet.³⁶

Vilka motiv hade då de olika aktörerna för att engagera sig i handikappidrotten och arbeta fram en plan för att organisera svensk handikappidrott? Här är det för undersökningen lämpligt att se till den konferens som hölls den 11 december 1955 i Saltsjöbaden, under vilken de medverkande organisationerna fick uttala sig om hur de såg på handikappidrott. Tonen under konferensen var väldigt informell och ledig, och präglades av en positiv anda.³⁷

Från RF:s representanter framfördes tre olika motiv för satsningen på handikappidrott:

- *Medicinska motiv:* Den internationella forskningens observationer rörande idrottens positiva inverkan på hälsan lyftes fram. Idrottens tradition som rehabiliterande aktivitet för temporärt funktionshindrade borde kunna överföras på handikappidrotten, och på detta sätt tillfredsställa behovet av fysisk aktivitet även hos funktionshindrade.
- *Administrativa motiv:* RF, Korpen och Folksam delar samma uppfattning om att handikappidrotten måste utredas. RF ville dock här poängtera att denna utredning skulle vara grundlig, för att inte komma till förhastade beslut.
- *Inkluderande motiv:* Handikappidrotten sågs som ett medel att bryta isoleringen bland de funktionshindrade som inte hade någon aktivitet alls, och via idrottsrörelsens organisationer skapa tillfällen till gemenskap i föreningslivet. Fysisk träning sågs här som en väg till att bryta isoleringen.³⁸

34 Ibid., s.2.

35 Kommittén Idrott för handikappade och äldre: *Redogörelse för hittillsvarande verksamhet samt förslag beträffande närmast aktuella åtgärder, som berör idrottens organisationer*, s.2. SHIF:s arkiv (RA), F1:1.

36 Hela avsnittet kan hänvisas till Kommittén Idrott för handikappade och äldre: *Redogörelse för hittillsvarande verksamhet samt förslag beträffande närmast aktuella åtgärder*, som berör idrottens organisationer, s.1-3. SHIF:s arkiv (RA), F1:1. SvFF:s pengar var en del av satsningen ”Frisk ungdom hjälper sjuk” från VM-året 1958.

37 Protokoll, Konferens i Saltsjöbaden, 11/12 1955, SHIF:s arkiv (RA).

38 Protokoll, Konferens i Saltsjöbaden, 11/12 1955, SHIF:s arkiv (RA).s. 13-16.

Korpens representanter framförde tre olika motiv:

- *Ekonomiska motiv:* Korpen belyste den idrottsliga verksamheten från olika lokala anstalter för funktionshindrade, och menade att anslaget till denna verksamhet var otillräckligt. Dessutom saknades ordentliga faciliteter för utövande, t ex bassänger och idrottsplatser, vilket också krävde ökade medel.
- *Administrativa motiv:* De olika lokala handikapporganisationerna hade enligt Korpen alltför dålig kontakt med friskidrottens verksamhet.
- *Inkluderande motiv:* Få ut de funktionshindrade i verksamheten. Utökat samarbete i form av exempelvis utbyte mellan ledare och funktionärer ansågs nödvändigt. På detta sätt trodde man sig kunna nå ut till, och bryta isoleringen för, de funktionshindrade som inte hade någon aktivitet.³⁹

Folksams representant framförde två motiv:

- *Inkluderande motiv:* Gav exempel från Storbritannien där man arrangerade tävlingar och elitidrott för funktionshindrade, under vilka man använde sig av funktionärer och domare. Folksam menade att dessa tävlingar var årets höjdpunkt för de deltagande, och något att fokusera på och samlas runt.
- *Ekonomiska motiv:* Folksam såg det som intressant att dessa tävlingar genomfördes helt utan statligt stöd, och i stället finansierades av personer och organisationer som ville hjälpa de funktionshindrade.⁴⁰

Även Folksam hade medicinska motiv för sitt engagemang i handikapprörelsen. Det är åtminstone sannolikt att så var fallet, inte minst då Folksam såg idrottens funktion inom rehabilitering och ökad hälsa som något värt att stödja.⁴¹ Folksams motiv grundar sig i att bolaget hade ett engagemang i det allmänna hälsotillståndet, och därmed i förlängningen i situationen för de funktionshindrade. Det rörde sig således om ”en samhällsengagerad verksamhet som låg i linje med den bild Folksam ville visa upp utåt som ett folkrörelse-baserat försäkringsbolag, dels en verksamhet som var företags- och samhällsekonomiskt lönsam”.⁴²

Folksams indirekta stöd till motionsidrotten gjorde att Korpens ställning i den svenska idrottsrörelsen stärktes, inte minst genom att de båda aktörerna genomförde gemensamma hälsokampanjer.⁴³ Att vara en av initiativtagarna till att utreda och organisera svensk handikappidrott kan alltså härledas till att Folksam såg rehabilitering som ett område där det fanns stora möjligheter till utveckling; både rent ekonomiskt och ur folkhälsosynpunkt.⁴⁴ Hans Karlsson som representerade Korpen i KIH, var när kommittén bildades vice ordförande i Korpen, men satt också i direktionen på Folksam. Folksam hade en längre tid intresserat sig för frågor som gällde rehabilitering och idrotten som ett medel i arbetet med olycksfall-, arbetsskade- och trafikförsäkring samt idrottsförsäkring. Folksam arrangerade

39 Protokoll, Konferens i Saltsjöbaden, 11/12 1955, SHIF:s arkiv (RA), s.4-8.

40 Ibid, s. 4-10.

41 Bolling, *Sin egen hälsas smed*, s. 167.

42 Ibid, s. 168.

43 Bolling, *Sin egen hälsas smed*, s. 168.

44 Ibid s. 153.

vidare bland annat resor till 1955 års Stoke Mandeville Games i Storbritannien⁴⁵, samt bjöd in föreläsare från främst Tyskland och England för att redogöra för utvecklingen inom den rehabiliteringsfokuserade handikappidrott som dessa länder fokuserade på.⁴⁶

Från kommitténs sida gjorde man uttalandet att man ansåg att tyngdpunkten för en framtida organisation skulle ligga i att skapa idrottslig verksamhet för de funktionshindrade som var utspridda. Det bedrevs redan idrottslig verksamhet på vissa vanförestalter, vilka betydligt lättare kunde utvidga verksamheten. Kommitténs konsulent, Alf Nygren, föreföll i detta avseende ha dragit sitt strå till stacken. Han arrangerade som tidigare nämnt lokala pressträffar i en mängd städer, där journalister tillsammans med olika delar av idrotts- och handikapprörelsen samt lokala politiker bjöds in att lyssna på en muntlig framställning om att handikappidrotten behövdes, samt även i många fall bevittna någon form av idrottslig verksamhet. Detta arbetssätt kan härledas till en strategi från kommitténs sida, vilken syftade till att använda sig av lokalpressens medverkan i syfte att sprida kännedom om verksamheten till de personer med funktionshinder som av olika skäl var isolerade från idrottslig verksamhet.⁴⁷

År 1957 inledde kommittén ett samarbete med ett antal handikapporganisationer. Målet var att nå en överenskommelse med dessa om hur handikappidrotten skulle organiseras. Trots detta hade man 1959 inte nått fram till konsensus om vilken den bästa framtida organisationen för handikappidrott var.⁴⁸ En sak klagjordes dock av KIH: ”Den omständigheten att de handikappade utgöres av flera olika kategorier med var och en sin riksorganisation komplicerar såväl lokalt som centralt ett ställningstagande till organisationsfrågan.”⁴⁹

Kommittén gav inledningsvis till viss del sig själv skulden för att främst RF och Korpen, som förvisso bidragit till arbetet på många sätt, ännu 1959 inte kommit fram till en bra organisatorisk plan för handikappidrotten. Man anförde bland annat att de direktiv man fått när man inlett sitt arbete, inte utgjorde tillräckligt underlag för att fatta ett beslut.⁵⁰ Man konstaterade även i sitt avslutande utlåtande att man genom grundläggande utredningsarbete skapat sig en bättre uppfattning om förhållandena inom svensk handikappidrott. Handikappidrotten behövde stödinsatser ”från statliga och kommunala organ ur ekonomisk synpunkt och från friskidrotten ur tränings-, instruktions- och tävlingssynpunkt.”⁵¹

Intressant var de ställningstaganden de olika aktörerna gjorde i organisationsfrågan. En maktkamp utkristalliserade sig, där RF och Korpen tog ställning för var sin lösning. Majoriteten av kommittén röstade för att handikappidrotten borde inordnas under Korpens huvudmannaskap, vilket också blev den officiella rekommendationen i frågan. Dock motsatte sig ordföranden, och tillika RF:s representant i kommittén, Per Strömbäck, detta beslut, och gjorde ett skriftligt tillägg där han istället yrkade på att DHR skulle bli huvudman.⁵² Under ett sammanträde i kommittén den 13 september 1961 återkom tvistefrågan om hu-

45 En föregångare till dagens *Paralympics*. Läs mer i Bolling, Hans, ”OS för ”andra”? Paralympics – de parallella spelen”, *Idrott, historia och samhälle* (Stockholm 2008).

46 Protokoll, Konferens i Saltsjöbaden, 11/12 1955, SHIF:s arkiv (RA), s. 65.

47 Promemoria angående Idrott för handikappade och äldre, 31/10 1956, SHIF:s arkiv F1 (RA), s. 7-8.

48 *Ibid*, s. 4.

49 Promemoria angående Idrott för handikappade och äldre, 31/10 1956, SHIF:s arkiv F1 (RA), s. 5.

50 *Ibid*, s. 9.

51 Skrivelse från kommittén för handikappade och äldre till RF, Korpen, Folksam och Stockholms stad, SHIF:s arkiv (RA), F1:1, s. 2

52 Se t ex Skrivelse från kommittén för handikappade och äldre till RF, Korpen, Folksam och Stockholms stad, bilaga 2, s. 3, SHIF:s arkiv (RA), F1:1, Undertecknad reservation av Per Strömbäck, 3 maj 1961, SHIF:s arkiv (RA), F1:1.

vudmannaskapet. Strömbäck (RF) och Karlsson (Korpen) vidhöll okuvligt sina ståndpunkter i frågan, och båda fick framlägga respektive organisations förslag till organisation.

Varför ville då RF se DHR som huvudman? RF:s representant såg fördelar i att DHR inte primärt var en idrottsorganisation. Däremot hade DHR ett brett och inarbetat nätverk bland de olika handikapporganisationerna i landet. Man hade även en etablerad lokal verksamhet inom andra områden. Utifrån detta faktum var man en naturlig huvudman för handikappidrotten.

RF tog även upp DHR:s verksamhetsmål: normalisering, påverkan av statliga organ samt understöd till rehabiliteringen av funktionshindrade. Handikappidrotten sågs som en verksamhet som uppfyllde dessa mål. Förslaget innebar vidare att RF och Korpen skulle verka som länkar mellan frisk- och handikappidrotten, och sitta med i den idrottsliga delen av DHR. Följde man denna plan skulle man, enligt RF, kunna stimulera den redan pågående handikappidrotten, men också kunna starta upp nya lokala verksamheter.⁵³

Korpen ville å sin sida att en aktör från idrottsrörelsen skulle vara huvudman för handikappidrotten. DHR var ingen idrottsorganisation och således inte att föredra. Korpen eller RF skulle vara huvudman, och allra helst Korpen själva. Handikappidrotten påminde starkt om motionsidrotten, och många lokala handikappgrupper var redan anslutna till Korpens verksamhet på olika orter. På detta sätt skulle alla grupper av funktionshindrade kunna inkluderas. Korpen hade en hälsosportavdelning, vilken hade hand om särskilda fysiska aktiviteter. I Korpens föreslagna organisation skulle handikappidrotten införlivas inom denna avdelning. Här kunde man ha en styrelse bestående av representanter från idrottsrörelsen, Folksam, medicinsk expertis samt representanter från de olika handikapporganisationerna.⁵⁴

RF:s nära relation till Kungl. Maj:t bekräftas närmast av det faktum att regeringen valde att gå på deras linje, och beviljade DHR hela anslaget till handikappidrotten.⁵⁵ Detta avgjorde frågan. RF:s förslag gick segrande ur striden, och kan ses som ett exempel på det maktförhållande som rådde inom idrottsrörelsen. RF utövade makt över Korpen i sin roll som idrottens högsta instans, med inflytande över fördelning av anslag bland annat till motionsidrotten.⁵⁶ Både Korpen och Friluftsförbundet kritiserade redan från början detta system, som i praktiken innebar att RF fördelade idrottsanslagen, trots att de själva var en av konkurrenterna om medlen.⁵⁷ De lokala avdelningarna kritiserade stundvis den ständiga konflikten mellan RF och Korpen.

Oro uttrycktes för att handikappidrotten skulle komma att bli en stridsfråga mellan de båda organisationerna, och alla inblandade aktörer ombads att sätta människan i första rum, ”den människa som behöver motion och idrott för sin egen hälsas skull”⁵⁸, och att alla efter bästa förmåga skulle stödja DHR på alla plan, trots att man från denna organisations håll hade föredragit att RF organiserat handikappidrotten. Det bör för övrigt nämnas att DHR

53 Utdrag ur protokoll vid sammanträde med kommittén Idrott för handikappade och äldre, 13 september 1961, SHIF:s arkiv (RA), F1:1.

54 Ibid.

55 PM från DHR till idrottsutredningen, odaterat, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

56 Läs mer om detta i exempelvis Bolling, kap. 5; Brunnberg, s. 55-67.

57 Norberg, s. 334.

58 Brev från Bengt Hollén, Lokalkommittén Idrott för handikappade och äldre, till Distriktsorganet Idrott för Handikappade, Nässjö, 1 maj 1962, SHIF:s arkiv (RA), F1:1.

först erbjöd Rikskommittén för partiellt arbetsföra huvudmannskapet, men detta förslag ogillades.⁵⁹

Sammanfattningsvis kan sägas att handikappidrotten mellan 1955 och 1962 präglades av det arbete som KIH genomförde. Denna kommitté kan ses som det första ansatsen till att utreda förhållandena för svensk handikappidrott. Kommitténs perspektiv på handikappidrott var i det inledande skedet av filantropisk karaktär, då man såg på idrottsutövning för funktionshindrade som främst en rehabiliterande aktivitet. Kommittén förordade ökade anslag och ville primärt bryta isoleringen för olika grupper av funktionshindrade genom att utöka den lokala verksamheten, något som krävde organisering och mer pengar. Ett åsiktsutbyte uppstod i kölvattnet efter kommitténs rekommendationer. De olika aktörerna inom idrotts- och handikapprörelsen kunde inte enas kring vilken organisation som skulle utses till huvudman för handikappidrotten. RF och Korpen hade olika sätt att se på handikappidrottens kärna, och lade utifrån detta fram var sitt förslag till huvudman. Detta frambringade en schism mellan dessa båda aktörer.

Från konflikt till konsensus. Svenska handikappidrottsförbundet tar form

Den 10 september 1962 gick man från DHR:s sida ut med ett meddelande om att organisationen från och med den 1 juli samma år var huvudman för svensk handikappidrott, och därmed ansvarig för all handikappidrott. Man tillsatte för detta ändamål en arbetsgrupp inom organisationen, som antog namnet Svensk Handikappidrott.

Undantaget var idrott för äldre, vilken lades under Korpens organisation. Korpens statliga anslag för idrott för äldre blev därmed endast en fjärdedel av den summa DHR erhöll för sin handikappidrottsverksamhet. Under ett sammanträde den 11 september 1962 diskuterades huvudmannskapet, och man fastslog att DHR gärna samarbetade med idrottsrörelsen och övriga handikappförbund i en rådgivande kommitté.⁶⁰

Denna konsultativa kommitté bestod av: RF, Korpen, De blindas förening, Socialstyrelsen, Legitimerade sjukgymnasters riksförbund, Riksförbundet för hjärt- lungsjuka, Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, Riksförbundet Sveriges föräldraförening för CP-barn, Riksföreningen mot polio, Riksföreningen mot reumatism, Svenska MS-föreningarnas Riksförbund och Röda korset.⁶¹

DHR var från och med detta beslut det samlande organet för alla handikappgruppers idrott, och detta gällde alla "[d]e i rådgivande kommittén ingående organisationerna och dess medlemmar liksom alla andra handikappade utan medlemskap i handikapporganisation skall idrottsligt sett betjänas av [...] DHR".⁶²

DHR:s verksamhet var dock *inte* underordnad idrottsrörelsen, utan kunde snarare klassas som främst en verksamhet inriktad på inkluderande och rehabiliterande åtgärder för de funktionshindrade, något som för övrigt låg i linje med de motiveringar som RF:s Per

59 PM rörande organisationsformer för handikappidrotten, odaterat, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

60 Protokoll, DVR:s arbetsgrupp för handikappidrott, 11/9 1962, s. 3. SHIF:s arkiv (RA), F1:1.

61 Dokumentation, *De handikappades riksförbund (DHR)*, odaterat, troligen 1962, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), s. 1.

62 Ibid, s. 2.

Strömbäck förordade 1961.⁶³ Denna tendens kan för övrigt även utläsas utifrån listan på organisationer som fanns representerade i den rådgivande kommittén, där bland annat Legitimerade sjukgymnasters riksförbund, Röda korset och Socialstyrelsen finns med. Denna slutsats kan även styrkas av den verksamhetsberättelse som *Svensk Handikappidrott/ DHR* presenterar 1963, där man bland annat fastslår att de funktionshindrade ”har funnit att idrotten har stort värde i den fysiska och psykiska rehabilitering[en]”.⁶⁴

RF och Korpen skulle verka som brygga mellan friskidrotten och handikappidrotten med hjälp av sina idrottsliga nätverk och resurser. Korpens roll inom DHR:s verksamhet ter sig för övrigt ganska liten, åtminstone sett till förekomsten i källmaterialet. En konklusion utifrån detta är att motionsidrotten för funktionshindrade inte var prioriterad under DHR:s huvudmannaskap.

För att finansiera sin idrottsliga falang sökte DHR självt anslag ur fonden för idrottens främjande. Dessa pengar användes bland annat till att arrangera riksmästerskap inom olika idrotter, utarbeta planer på ordentliga faciliteter för de funktionshindrades idrott samt även köpa in specialanpassade redskap.⁶⁵ DHR och den rådgivande kommittén arbetade för att hitta en lämplig organisationsform för idrottslig verksamhet, men det fanns de aktörer som inte fann sin plats inom denna sammanslutning. Det kanske främsta exemplet på detta återfanns inom dövidrotten.

Inom dövidrotten fanns det två aktörer; SDR, som var den organisation som tillvaratog de hörselskadades intressen inom olika områden, samt SDI, vars verksamhet endast bestod i idrott för hörselskadade.⁶⁶ Bo Bengtsson, RF:s VD, var den person som från idrottsrörelsens håll i huvudsak hade kontakt med de båda aktörerna inom dövidrotten. I januari 1968 skrev han till den statliga idrottsutredningens sekreterare Ulf Lönnqvist angående en segdragen konflikt mellan SDI och SDR:

Ett särskilt ’kapitel’ utgör Sveriges Dövas Idrottsorganisation och den har svårigheter när det gäller relationerna till Sveriges Dövas Riksförbund.⁶⁷

Den inre strid inom dövidrotten som utspelades mellan SDR och SDI föll tillbaka på frågan huruvida dövidrott skulle klassas som handikappidrott eller inte. SDI:s linje var att man ansåg sig ligga utanför den ram i vilken DHR:s verksamhet ingick. Detta framgick bland annat av det faktum att man ville ansluta sig till RF som ett enskilt idrottsförbund, och därmed frigöra sig från DHR.

SDR var en handikapporganisation som deltog i DHR:s idrottsliga aktiviteter. SDI hade en etablerad verksamhet som en renodlad idrottsorganisation, och ville bryta sig loss från både SDR och DHR. I stället ville man ansluta sig till RF som ett eget specialförbund. År 1964 beslutade SDI:s årsmöte att man skulle anhålla om medlemskap i RF, och en officiell

63 Se ”Motiv i inledningsfasen” under 2.1.

64 PM från *De Vanföras Riksförbund*, 24/4 1963, Bilaga 10, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24.

65 Dokumentation, *De handikappades riksförbund (DHR)*, odaterat, troligen 1962, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24, s. 2.

66 SDI grundades 1913 och SDR först 1922.

67 Brev från Bo Bengtsson, RF, till Ulf Lönnqvist, jordbruksdepartementet, 30/1 1968, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24.

ansökan lämnades in den 6 mars 1965.⁶⁸ Den 20 april fick man tillbaka beskedet om att RF tagit emot ansökan, men inte hade möjlighet att behandla den förrän samma höst.⁶⁹

För att kunna fatta ett korrekt beslut gällande denna ansökan kontaktade RF DHR för att få deras syn på en eventuell anslutning. I en skrivelse till RF svarade DHR att man funnit både för- och nackdelar med SDI:s förslag om en direkt anslutning. Man tillade att "[s]amma förhållande synes föreligga beträffande en indirekt kontakt via [...] DVR-Rådgivande Kommittén, i vilken Riksidrottsförbundet är representerad".⁷⁰

DHR motiverade sin hållning med att man helst av allt "skulle se ett enat handikappidrottsarbete i vårt land som bäst för verksamheten"⁷¹, men ansåg samtidigt att man måste respektera den del inom dövidrotten vilken tvekade inför att idrottsligt sett betrakta sig som handikappade.⁷² DHR ansåg slutligen att denna fråga måste diskuteras ytterligare. Man avslutade med att konstatera att man fann "både praktiska och ekonomiska synpunkter starka skäl som talar för att idrott för handikappade organiseras i ett förbund".⁷³ RF avslög senare samma höst SDI:s ansökan.

Den 28 december 1967 skickades ett brev från SDI till RF där man på nytt ansökte om direkt medlemskap i RF.⁷⁴ Den här gången bad man dock från SDI:s sida att få veta förutsättningarna för ett inträde, inte minst då nya uppgifter i ärendet framkommit:

Emellertid har Sveriges Dövas Riksförbunds ordförande uppgett att han vid uppvakningen hos Eder i somras fick erfara, att Sveriges Dövas Riksförbund kan vinna medlemskap i RF och representera de dövas idrott i Sverige.⁷⁵

Man ansåg sig, om uppgifterna stämde, förbisedda av RF, och ställde sig frågande till det faktum att SDR, som ju inte var en idrottsorganisation, i så fall skulle ingå i RF. Man menade istället att SDI, i sin roll som den officiella representanten för dövidrotten i Sverige, skulle ha företrädesrätt.⁷⁶

SDR å sin sida menade att SDI:s verksamhet bestod av ren tävlingsidrott, men att man inom RF måste ha klart för sig att det även fanns "andra områden där döva är aktiva såsom motor, schack, bridge, motionsidrott och ungdomsverksamhet som även är i behov av ekonomiskt stöd".⁷⁷ SDR ville, till skillnad från SDI, att man så långt det var möjligt skulle

68 Sveriges Dövas Idrottsorganisation, *ansökan till RF*, 6/3 1965, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24

69 Sveriges Riksidrottsförbund, brev till Sveriges Dövas Idrottsorganisation, c/o Osvald Dahlgren, 20 april 1965, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24.

70 Skrivelse från Svensk Handikappidrott/DVR till Sveriges Riksidrottsförbund, 14 oktober 1965, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24.

71 Ibid.

72 Ibid.

73 Skrivelse från Svensk Handikappidrott/DVR till Sveriges Riksidrottsförbund, 14 oktober 1965, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24.

74 Skrivelse från Svensk Handikappidrott/DVR till Sveriges Riksidrottsförbund, 14 oktober 1965, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24.

75 Brev från SDI, Osvald Dahlgren, till Sveriges Riksidrottsförbund, Bo Bengtsson, 28 december 1967, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24.

76 Brev från SDI, Osvald Dahlgren, till Sveriges Riksidrottsförbund, Bo Bengtsson, 28 december 1967, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24.

77 Brev från Sveriges Dövas Riksförbund, H. Edenås, Till Riksidrottsförbundet, 24 maj 1967, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24.

samordna den idrottsliga verksamheten för hörselskadade, för att jämna ut stödet bland de aktiva.

Man ville även ha en redogörelse för vilka aktiviteter som kunde vara aktuella för statliga anslag genom RF, och exemplifierade med behoven inom motionsidrotten för döva, som var i stort behov av anslag för att upprätthålla verksamheten.⁷⁸ Det ska dock framhållas att SDR till viss del även försvarade verksamheten inom SDI, och tryckte på att ”bildandet av ett handikappidrottsförbund inte får leda till en försämring för SDI och övriga idrottsaktiviteter inom SDR”.⁷⁹

Sammanfattningsvis kan sägas att det inom dövidrotten blossade upp en konflikt gällande synen på de hörselskadades idrottsutövande och vilket förbund man skulle underordna sig. Diskussionen var inte olik den som tidigare uppkommit mellan RF och Korpen beträffande handikappidrottens essens.⁸⁰ Även här handlade det om huruvida idrott för funktionshindrade var att betrakta som en del av idrottsrörelsen eller en del av handikapprörelsen. SDI hävdade det förra, och SDR kan på flera punkter sorteras in under det senare. SDR:s kritik mot SDI:s verksamhet låg främst i att man såg dess verksamhet som alltför tävlingsinriktad, samt att man inom SDI inte såg till alla aktivas intressen, exempelvis de hörselskadade som sysslade med motionsidrott. SDI:s hållning var att man ville bryta sig ur handikapprörelsen och bli en del av idrottsrörelsen, inte handikapprörelsen, då man inte såg hörselnedsättning som ett direkt funktionshinder i idrottsliga sammanhang.

Idrottsutredningen och det slutgiltiga bildandet av Svenska Handikappidrottsförbundet

Både RF och Korpen hade suttit med i KIH, vars slutpromemoria rekommenderat ytterligare satsningar på handikappidrott. I och med den statliga idrottsutredning som påbörjades 1965 fick svensk handikappidrott den uppmärksamhet man länge hade eftersträvat. I det slutbetänkande som lades fram 1969, *Idrott åt alla*, blev handikappidrottens position inom idrottsrörelsen legitimerad. Den definierades som särskilt viktig, inte bara som fritidsaktivitet, utan även som rehabilitering och social anpassning. Utredningen slog fast att ”idrott är viktigare för handikappade än för andra, eftersom de har så få möjligheter till andra aktiviteter.”⁸¹

Utredningen valde att definiera idrott som en aktivitet som var till för alla medborgare och utgjorde därmed en brytpunkt i fråga om synen på idrotten. Från att ha varit en exklusiv aktivitet för främst ungdomar, sågs idrotten i och med denna utredning som en allmän angelägenhet. Utredningen ville ”pröva inriktningen av statens stöd till idrotten och därmed sammanhängande frågor”⁸², varför även synen på idrotten som en betydande samhällelig institution måste omdefinieras.⁸³ Bolling menar att utredningen, i och med denna

78 Ibid.

79 Skrivelse från HCK till Idrottsutredningen, 3 oktober 1968, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24.

80 Se 2.1.

81 *SOU 1969:29*, s.97.

82 *SOU 1969:29*, s.9.

83 Ibid, s.9-13, 16-20.

distinktion, indirekt gick RF:s ärenden då idrotten därmed kunde ”organiseras inom en och samma organisation”⁸⁴, det vill säga RF.

Utredningen pekade även på idrottens rehabiliterande och terapeutiska betydelse för människor med funktionshinder, inte minst dess roll apropå den rent sociala aspekten. ”Idrotten bör vara varje medborgares egendom och samhällsstödet till idrotten bör ges en sådan utformning att idrottsliga aktiviteter erbjuds människorna över ett så brett och differentierat fält som möjligt.”⁸⁵

I december 1967 gick HCK ut med en skrivelse till medlemmarna i HCK, Svensk Handikappidrott/DHR, SDI samt ett antal kontaktmän inom lokala handikappidrottsverksamheter. I detta brev presenterades sex teoretiska modeller för en framtida handikappidrottsorganisation, som de olika förbunden hade att ta ställning till. Ett av dessa förslag var att handikappidrotten skulle integreras som ett specialidrottsförbund inom RF.⁸⁶

På initiativ av idrottsutredningen inbjöds samtliga handikapporganisationer att delta i ett sammanträde den 5 augusti 1968 där idrottsutredningen ville ”informera sig om hur handikapporganisationerna önskar komma in i detta totala idrottsammanhang, som utredningen arbetar med”.⁸⁷

Under sammanträdet fördes en debatt där tonläget stundvis var ganska hårt, och meningsskiljaktigheterna om hur svensk handikappidrott skulle bedrivas i framtiden var stora. DHR framförde tre olika motiv för sin hållning:

- *Administrativa motiv:* Organisationen skulle fortsätta vara huvudman för handikappidrotten och såg stora problem med att bilda ett specialförbund [SF]. Man menade att man börjat nå resultat med idrottsverksamheten, och motiverade denna hållning med att ”vi skulle slå sönder något vi har om vi blev SF”.⁸⁸ Från DHR uttrycktes även en oro för att den lokala verksamheten skulle stagnera medan en ny organisation byggdes upp.
- *Inkluderande motiv:* DHR:s representanter var oroliga att bildandet av ett SF skulle bryta ner samarbetet mellan olika grupper av funktionshindrade.
- *Ekonomiska motiv:* Friskidrotten hade inte vare sig ”tid eller resurser att ta över något av handikappidrotten.”⁸⁹

De övriga deltagande handikapporganisationerna ville att deras typ av funktionshinder skulle uppmärksammas, och att det enda sättet att realisera detta var att ta ifrån DHR huvudmannskapet för svensk handikappidrott och bilda ett specialförbund inom RF.

HCK angav administrativa motiv och upplevde att DHR utövade förmyndarskap på de organisationer som satt i den rådgivande kommittén. För att skapa ökat engagemang bland dessa organisationer, måste de få möjlighet till inflytande. Detta kan endast nås genom att ge alla handikapporganisationer ett gemensamt idrottsförbund. HCK hävdade utöver detta

84 Bolling, *Sin egen hälsas smed*, s. 224.

85 SOU 1969:29, s. 23.

86 Skrivelse från HCK till ett antal mottagare, 6/12 1967, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

87 Inbjudan från idrottsutredningen, Ulf Lönnqvist, oadresserad. Troligen ett utskick till samtliga berörda handikappförbund, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

88 Protokoll från sammanträde för handikapporganisationerna, 8 maj 1968, s. 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

89 Protokoll från sammanträde för handikapporganisationerna, 8 maj 1968, s. 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

att DHR endast såg idrotten som lockbete för att sätta alla andra handikapporganisationer i ett beroendeförhållande till DHR. HCK avslutade med att med känsla konstatera att denna taktik inte kommer att lyckas; ”Handikappidrotten måste avpolitiserars.”⁹⁰

Bengt Nirje, FuB, framförde tre motiv:

- *Administrativa motiv:* ett bildande av ett SF inom handikappidrotten skulle inte alls slå sönder det som fanns, utan snarare säkra det som redan byggts upp. Det var dags för handikappidrotten att stå på egna ben. Ett system där DHR styrde handikappidrotten, medan övriga organisationer bara satt i en rådgivande kommitté, ledde enligt FuB till ett minskat intresse för idrotten.
- *Medicinska motiv:* Bildandet av ett SF skulle leda till ökad fysisk och psykisk hälsa bland för de funktionshindrade, och ökad social gemenskap.
- *Inkluderande motiv:* Bildandet av ett SF skulle skapa nya möjligheter till kontakter med andra i samma situation, och ge en ökad social gemenskap bland de funktionshindrade.⁹¹

Ingemar Ebers, DBR samt ordförande i det internationella blindsportsförbundet angav främst *Administrativa motiv:*

- Ett specialförbund var den enda lösningen för att kunna skapa en effektiv organisation som kunde nå ut till hela landet, och även samarbeta med friskidrotten.

Övriga organisationers angav följande motiv:

- *Administrativa motiv:* MSFR ansåg att DHR hade hanterat sitt uppdrag som huvudman på ett felaktigt sätt. DHR hade använt idrotten som ett propagandainstrument för andra syften än idrottsliga.
- *Ekonomiska motiv:* SDR menade att anslagen fördelades ut orättvist av DHR, och att medlen inte räckte till t ex motionsidrott och mindre idrotter för de funktionshindrade.⁹² MSFR menade att det inte fanns någon ”rim och reson i att DHR förvaltar pengar till handikappidrott”.⁹³ RmR uttryckte avslutningsvis samtliga handikapporganisationers inställning i frågan om handikappidrottens framtid, och bildandet av ett SF: ”DHR har fostrat ett vackert barn, nu måste det myndigförklaras. Alltid smärtsamt för föräldrarna när barnet lämnar hemmet.”⁹⁴

Idrottsutredningens ordförande Karl Fritiofson konstaterade till sist att det fanns tre alternativa vägar att gå för handikappidrotten:

90 Uttalande av Richard Sterner, Protokoll från sammanträde för handikapporganisationerna, 8 maj 1968, s. 4-5, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

91 Protokoll från sammanträde för handikapporganisationerna, 8 maj 1968, s. 3, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

92 Protokoll från sammanträde för handikapporganisationerna, 8 maj 1968, s. 6, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

93 Ibid

94 Ibid

1. Alla pengar skulle gå till *ett* organ, som sedan fördelade dessa. Ett alternativ som byggde på att det inte fanns någon ordentlig organisation. Denna modell byggde dock på att *alla* organisationer omfattades, vilket inte var fallet i DHR:s verksamhet. Detta system ifrågasattes dock av utredningen, då man miste sin möjlighet till inflytande.
2. All verksamhet samlas under ett gemensamt specialförbund inom RF, där alla handikappförbund representeras och kan göra sin röst hörd.
3. Verksamheten införlivas i statens handikappråds verksamhet. Konsekvensen blir att man då blir ett statligt organ, inte ett rent idrottsligt.⁹⁵

I denna debatt åskådliggjorde handikappförbunden motiven till sina hållningar för respektive emot att grunda ett specialförbund för handikappidrott inom RF. DHR:s konservativa linje, där man såg bildandet av ett SF som ett hot mot handikappidrotten, och där det naturligaste var att huvudmannskapet låg kvar under deras regi, mötte som synes hårt motstånd bland de andra delegaterna. Även bland dessa gavs uttryck för administrativa motiv, och vissa talare målade ut DHR som en organisation som medvetet använde handikappidrotten som ett propagandainstrument för att öka sitt inflytande, och vars agenda ska ses som av politisk art, inte idrottslig.

Den 13 september 1968 gick ett pressmeddelande ut där det fastslogs att ”ett specialidrottsförbund, Svenska Handikappidrottsförbundet, skall bildas och beräknas kunna börja sin verksamhet nästa år”.⁹⁶ Den 8 oktober skickade HCK ett brev till idrottsutredningen beträffande handikappidrotten. Där meddelades att samtliga medlemsorganisationer uttalat sig *för* ett bildande av SHIF, samt att anhålla om medlemskap i RF. Man lät vidare meddela att DHR inte deltog i beslutet, då man ”inte haft tillräckligt med tid för att ta ställning till förslaget”.⁹⁷ Dock motsatte man sig från DHR:s sida inte bildandet, då detta var medlemmarnas beslut.⁹⁸

Bengt Nirje, som förutom sitt engagemang i FuB även var ordförande i HCK:s idrottskommitté, skrev en promemoria där han berättade att man efter långa förhandlingar, där man diskuterat ett eventuellt handikappidrottsförbunds för- och nackdelar, kommit fram till att ”svårigheterna var överkomliga och vinsterna betydande”.⁹⁹ Nirje menade att man lämpligen skulle organisera sig efter RF:s modell för att lättast möjligt få igång samarbetet med både RF och andra specialförbund.

SHIF skulle därefter ses som naturlig huvudman för svensk handikappidrott, med syfte att främja rehabiliterings- och tävlingsidrott, skapa värdefull fritidssysselsättning, samarbeta med andra handikapp- och samhällsorganisationer för att sprida idrotten, samarbeta med idrottsrörelsen för att normalisera handikappidrotten, leda och administrera all handikappidrott samt företräda handikappidrotten utomlands.¹⁰⁰

95 Protokoll från sammanträde för handikapporganisationerna, 8 maj 1968, s. 6, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

96 Pressmeddelande, HCK 13/9 1968, SHIF (RA), 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

97 Brev till Idrottsutredningen, *Beträffande handikappidrotten*, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

98 Brev till Idrottsutredningen, *Beträffande handikappidrotten*, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA); Protokoll, VU-sammanträde DHR, 7/2 1969, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

99 Promemoria av Bengt Nirje, *angående handikappidrott*, 13/9 1968, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

100 Promemoria av Bengt Nirje, *angående handikappidrott*, 13/9 1968, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

Den statliga idrottsutredningen rekommenderade handikapporganisationerna att skapa ett specialförbund. Man underströk att detta var nödvändigt för att kunna ta del av de statliga anslagen.¹⁰¹ HCK:s idrottskommitté ombildades i samma veva till interimstyrelse för Svenska handikappidrottsförbundet.¹⁰²

Idrottsutredningen utövade, med sitt krav om att endast ett organiserat handikappidrottsförbund kunde bli föremål för statliga anslag, ett ekonomiskt tryck på de olika handikapporganisationerna. Bland de frågor där det rådde meningsskiljaktigheter mellan olika aktörer var man således tvungna att hitta kompromisser i stadgarna för det blivande specialförbundet för att kunna lansera ett svenskt handikappförbund så fort som möjligt.

SDI fick exempelvis igenom ett krav på att ha egna stadgar för sin verksamhet inom SHIF, vid sidan av de fastställda. Detta gjorde att man kunde bedriva sin redan etablerade verksamhet och samtidigt vara en del av i SHIF. Vidare fick DHR ge efter på ett krav om vilka föreningar som skulle få ingå i SHIF. Enligt det stadgeförslag som utarbetats fick *alla* föreningar med anknytning till handikappidrott bli medlemmar.¹⁰³

I en skrivelse som skickades till idrottsutredningen meddelades att det rådde principiell enighet inom handikapprörelsen i fråga om bildandet av ett handikappidrottsförbund. Vidare påpekades att den dåvarande organisationen inte nådde alla de funktionshindrade som var i behov av idrottslig verksamhet, men att förhoppningen var att man genom bildandet av ett handikappidrottsförbund med medlemskap i RF, skulle kunna förverkliga detta.¹⁰⁴

Den 17 maj 1969 hölls ett konstituerande möte, där Svenska handikappidrottsförbundet slutligen bildades som ett specialidrottsförbund för all handikappidrott. Företrädare för 141 föreningar, vars intressen tidigare varit spridda på olika huvudmän, röstade igenom förslaget. Som SHIF:s förste ordförande valdes Lennart Krohn, DHR. Ett enhälligt beslut togs om att man så fort som möjligt skulle ansöka om medlemskap i RF.¹⁰⁵ Detta gjordes, och denna ansökan stötte inte på några hinder hos RF. Svenska handikappidrottsförbundet valdes in i RF på dess riksmöte under hösten 1969.

Sammanfattningsvis kan sägas att perioden mellan 1962 och 1969 inleddes med att DHR intog huvudmannskapet för svensk handikappidrott, i enighet med RF:s linje i KIH. DHR var en organisation som främst såg till de funktionshindrades sociala och hälsoinriktade situation. RF och Korpen ingick, tillsammans med ett antal andra aktörer från främst handikapporganisationerna, i ett konsultativt råd till den idrottsliga grenen av DHR. I och med 1960-talet synliggjordes många av de orättvisor som var de funktionshindrade gruppernas vardag i och med den allmänna debattens fokus på dessa frågor. Som en reaktion på detta kom den statliga idrottsutredningen 1965. Denna lyfte fram handikappidrotten som särskilt viktig att utveckla. Genom att deras positioner i samhället flyttades framåt under 1960-talet, så kunde de olika handikapporganisationerna organisera sig alltmer, inte minst beträffande idrottsverksamheten. Genom gemensamma ställningstaganden i debatten kunde man presentera en alternativ organisationsform för handikappidrotten. Ett specialidrottsförbund som skulle stå som huvudman, och därmed ensam mottagare av de statliga anslagen för

101 DHR-nytt nr.4, 4/2 1969; HCK-nytt nr. 2, 1969, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

102 Sammanträdesprotokoll, Interimstyrelsen för Svenska handikappidrottsförbundet, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

103 DHR-nytt nr. 6, 6/4 1969, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

104 HCK, Skrivelse till idrottsutredningen beträffande handikappidrotten, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA), vol. 24.

105 HCK-nytt nr. 7, 1965 års idrottsutrednings arkiv (RA).

handikappidrotten. Förslaget godkändes slutligen efter förhandlingar och kompromisser mellan de olika aktörerna, och Svenska Handikappidrottsförbundet var nu ett faktum.

Avslutning

Handikappidrottens framväxt i samhället skedde i symbios med den allmänna samhälleliga socialpolitikens utveckling i stort, vilket ledde till att nya möjligheter att organisera handikappidrotten uppstod. Resultaten av undersökningen pekar på att motiven bakom bildandet av SHIF bland de inblandade hade tagit en annan riktning under undersökningsperiodens senare fas jämfört med den tidigare. Det filantropiska förhållningssätt som lyftes fram som ett centralt argument i handikappidrottsrörelsens första trevande försök till organisering under 1950-talet var borta. RF, Korpen och Folksam var inte längre de som drev frågan. Istället stod debatten mellan främst DHR, som ville behålla sitt huvudmannaskap, och resten av handikapprörelsen, som ville bilda ett eget specialförbund inom RF. Man kan således urskilja en konservativ kontra en progressiv linje.

1965 års idrottsutredning skapade nya möjligheter för handikappidrotten i och med att den lyfte fram handikappidrotten som särskilt viktig, vilket skapade utrymme för de olika handikapporganisationerna i debatten. Flera faktorer låg bakom att handikappidrotten uppmärksammades i denna utredning. Debatten beträffande funktionshindrades plats i samhället ökade och handikapporganisationernas aktivitet i debatten tilltog. Det är i detta sammanhang viktigt att framhålla det lobbyarbete som KIH gjorde för handikappidrottens utveckling.

1965 års idrottsutredning var således viktig för att SHIF skulle bildas. Den ställde flera krav på aktörerna inom handikappidrottsrörelsen och utövade ekonomisk press på denna. Man ville från utredarnas sida ha konsensus i debatten kring handikappidrotten i fråga om vilken väg man skulle välja så att handikappidrottsrörelsen blev enhetlig. Om detta krav uppfylldes skulle de statliga anslagen till handikappidrotten ökas. Diskussionen rörande handikappidrotten förändrades därmed under undersökningsperioden. Inledningsvis hade debatten filantropisk karaktär. Friskidrottsrörelsen drev utvecklingen framåt tillsammans med Folksam. I slutet av undersökningsperioden drev handikapporganisationerna en progressiv debatt, där man ville stå på egna ben och bli en del av idrottsrörelsen. Tillsammans med andra verksamhets syften skapades i och med bildandet av Svenska handikappidrottsförbundet en pluralistisk organisation i fråga om hur man såg på de funktionshindrades idrott. SHIF tog till vara alla funktionshindrades intressen. Den organisation som byggdes upp skapade utrymme för personer med alla former av funktionshinder att kunna delta i aktiviteter och ha en röst i sammanhanget.

Lista över förkortningar

I Uppsatsen förekommer ett antal förkortningar av namn på olika organisationer. För att underlätta för läsaren presenteras här en lista över dessa:

DBR – De Blindas Riksförbund
DHR – De Handikappades Riksförbund
DVR – De Vanföras Riksförbund
FuB – Riksförbundet för utvecklingsstörda barn
HCK – Handikappades Centralorganisation
KIH – Kommittén Idrott för handikappade och äldre
Korpen – Svenska korporationsidrottsförbundet
MSFR – Multipel Skleros-föreningarnas Riksförbund
RF – Svenska Riksidrottsförbundet
RmR – Riksförbundet mot Reumatism
SDR – Sveriges Dövas Riksförbund
SDI – Sveriges Dövas Idrottsförbund

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Riksarkivet, Stockholm (RA):

1965 års idrottsutredning (322322)

Handlingar rörande samhället och idrotten, 18.

Handlingar rörande idrott för handikappade, 24.

Svenska Handikappidrottsförbundet, SHIF (739012)

Förbundsmötesprotokoll, A1.

Handlingar rörande förbundets bildande, F1.

Pressklipp, L1.

Sveriges Riksidrottsförbunds arkiv(730356)

Skrivelser till och från departementet (Kungl. Maj:t), 8.

Tryckta källor

SOU 1969:29, *Idrott åt alla: betänkande* (Stockholm 1969).

SOU 1957:41, *Idrotten och samhället: betänkande om statens stöd åt idrott och friluftsliv* (Stockholm 1957).

Litteratur

Bolling, Hans, ”OS för ”andra”? Paralympics – de parallella spelen”, *Idrott, historia och samhälle* (Stockholm 2008).

Bolling, Hans, *Sin egen hälsas smed. Idéer, initiativ och organisationer inom svensk motionsidrott 1945-1981* (Stockholm 2005).

Brunnberg, Hans, *Begreppet idrott hos människor inom idrotten: slutrapport inom projektet Idrottsrörelsen som uppfostringsmiljö* (Stockholm 1976).

Förhammar, Staffan, ””Lytt, abnorm, invalid, handikappad, funktionshindrad”” i Staffan Förhammar & Marie C. Nelson(red.), *Funktionshinder i ett historiskt perspektiv* (Lund 2004).

- Grönvik, Lars, ” Funktionshinder – ett mångtydigt begrepp” i Mårten Söder(red), *Forskning om funktionshinder. Problem – utmaningar – möjligheter*, (Lund, 2005).
- Norberg, Johan R., *Idrottens väg till folkhemmet. Studier i statlig idrottspolitik 1913-1970* (Stockholm 2004).
- Nygren, Alf, *Handikappidrott* (Stockholm 1971).
- Sjöblom, Paul, *Den institutionaliserade idrotten. Kommuner, idrott och politik i Sverige under 1900-talet* (Stockholm 2006).
- Söder, Mårten, ”Inledning” i Mårten Söder (red.), *Forskning om funktionshinder. Problem – utmaningar – möjligheter* (Lund, 2005).